

Til Kunnskapsdepartementet

Vår ref.:
BJDeres ref.:
[Navn]Dato:
29. august 2023

Innspill til Forskningsrådets rolle og funksjon i det norske forskningssystemet

Tekna – Teknisk naturvitenskapelig forening er den største masterforeningen i Norge, og den største fagforeningen i Akademikerne med over 100 000 medlemmer. Våre medlemmer har mastergrad eller mer fra tekniske og naturvitenskapelige fagområder.

Tekna takker for muligheten til å gi innspill til regjeringens arbeid med stortingsmelding om forskningssystemet, her om Forskningsrådets rolle og funksjon.

Tekna vil innledningsvis presisere at vi mener vi trenger et politisk uavhengig Forskningsråd og ikke et Forskningsdirektorat. Det skal være armlengdes avstand mellom politikk og forskning, noe vi mener Forskningsrådets organisering, mandat og fullmakter må synliggjøre. Dette er svært viktig for å sikre befolkningens tillit til forskningen og den legitimiteten Forskningsrådet er avhengig av fra forskningsmiljøene.

Hva er Forskningsrådets viktigste merverdi i det norske forskningssystemet?

Forskningsrådet bidrar til å sikre at vår nasjonale kunnskapsberedskap ivaretas og videreutvikles. Forskning skal bidra til å bygge solide kompetansemiljøer innen strategisk viktige områder for Norge som nasjon, om det gjelder næringsinteresser, samfunnsinteresser eller nasjonale sikkerhetsinteresser. Forskningsrådet har en klar rolle i denne sammenheng.

Å ha et politisk uavhengig rådgivende organ med det formålet å forvalte en portefølje på en autonom og tillitsbasert måte, har en stor merverdi i forskningssystemet. Forskningsrådets rolle i å sikre høy kvalitet på forskningen er verdifull for få god uttelling av fellesskapets midler, og må understøttes med tilstrekkelig ressurser.

Forskningsrådet skal følge opp Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning og tilrettelegge for at departementene får realisert egne avsetninger til forskning på en god måte.

Forskningsrådets rolle i å bidra til internasjonalisering er svært vesentlig. Dette er en viktig oppgave som krever en solid administrasjon med gode verktøy. Norge er avhengig av at vi som nasjon maksimalt utnytter de muligheter som ligger i internasjonalt forsknings samarbeid. Det bør legges særlig vekt på kobling til EUs forskningsprogrammer og RES-EU.

For å utvikle gode prosjekter og for å kunne lage gode konsortier, er det ofte nødvendig å kunne jobbe med dem over lengre tid. Da er det avgjørende å vite hva som kommer av utlysninger i framtiden. Forskningsrådets forutsigbarhet over de neste årene er derfor viktig.

Hvilke funksjoner er det viktig at Forskningsrådet ivaretar i norsk forskning og innovasjon framover?

Innledningsvis vil Tekna påpeke at oppgavedelingen mellom Forskningsrådet og Innovasjon Norge bør gjennomgås og avklares.

1. Å sikre høykompetente, robuste og samarbeidende forskningsmiljøer innen fagområder som er viktige for Norge

Forskningsrådet er den eneste aktøren som kan ta ansvar for å koordinere og sette strategisk retning for forskning av høy kvalitet på tvers av sektorer og fagområder. Det er derfor viktig at Forskningsrådet ivaretar denne funksjonen ved å tilrettelegge og skape insentiver for forskningssamarbeid mellom UH-sektoren, instituttsektoren og næringslivet, mellom ulike næringslivsaktører og mellom fagområder. Reelt samarbeid er nødvendig for å sikre at Norge har høykompetente fagmiljøer som ligger i forskningsfronten innenfor de områdene som er strategisk viktige for å utvikle norsk næringsliv og samfunnet ellers i en bærekraftig og konkurransedyktig retning.

Teknas erfaring er videre at tverrsektoriell og langsiktig forskning basert på aktivt samarbeid om å løse de store samfunnsutfordringene, har stor verdi også utover den forskningen samarbeidet er bygget rundt. Prosjektformer som krever aktivt samarbeid vil i tillegg være et effektivt virkemiddel for å oppnå regjeringens mål om et mer kunnskapsbasert næringsliv, hvor næringslivets investering i FoU nærmer seg 2 % av BNP innen 2030.

2. Å sikre forskningsbasert utdanning

UH-sektoren er i stadig større grad avhengig av Forskningsrådets midler for å imøtekomme sitt samfunnsoppdrag. Det gjelder både utdanning og danning. Det er derfor viktig at Forskningsrådet bidrar til å sikre at vi har forskningsbasert høyere utdanning innen hele bredden i studietilbudet. Grunnforskningen, den nysgjerrighetsdrevne forskningen, skal ha en sentral plass. Verdien av

grunnforskning og hvordan nysgjerrighetsdrevne forskning skaper grunnlaget for fremtidens anvendte løsninger, må komme tydelig frem.

Ofte skilles det mellom grunnforskning og anvendt forskning. For grunnforskning er det viktig at man ikke legger vekt på eller stiller krav om dokumentasjon knyttet til nytteverdi – det ligger i grunnforskningens natur at man ikke kjenner resultatet og nytteverdien på søknadstidspunktet. I den andre enden har vi anvendt forskning, som skal lede til konkrete innovasjoner i samfunnet og næringslivet, forskning som oftere har en mer kortsiktig karakter. Tekna mener en slik todeling ikke tar hensyn til at det er et landskap mellom disse to ytterpunkter. Her finnes blant annet *langsiktig anvendt forskning* som har et klart mål, men hvor det kreves innsats over lang tid og kanskje elementer av grunnforskning.

For å få frem de lange linjene i den forskningsbaserte utdanningen er det viktig å sikre fortsatt finansiering av grunnforskning, samtidig som det legges til rette for UH-sektorens deltagelse i forskningssamarbeid med næringslivet og instituttsektoren.

3. Internasjonalt forskningssamarbeid

Deltakelse i europeiske forskningsinitiativer gir tilgang til bredere kompetanse og større nettverk. Gjennom internasjonalt samarbeid kan Norge dra nytte av beste praksis fra andre land, utvikle forskningsfronten sammen med internasjonale aktører og derigjennom akselerere vår egen omstilling.

4. Forskningsrådets rolle i å profilere forskning.

Tekna mener Forskningsrådet bør ha en sentral rolle i å løfte verdien av forskning ut til folket. Særlig er det viktig at barn og unge tidlig får innsikt i forskning, hvorfor vi forsker og verdien av at flere satser på forskning. Det er stort behov for økt mobilisering til forskning i befolkningen – særlig gjelder dette innen de teknologiske og naturvitenskapelige disipliner.

5. God rådgivning, veiledning og oppfølging

Forskningsrådet skal sikre god veiledning inn i forskningsprosjektene og oppfølging for bedre gjennomføring av prosjektene.

Nevn gjerne tre forbedringspunkter og bevaringspunkter og begrunn kort hvorfor.

Tekna ønsker å peke på fire forbedringspunkter:

- **Forutsigbarhet:** Forutsigbarhet i kommende utlysninger og tematikk er viktig både for de forskningsutøvende aktørenes evne til strategisk kompetansebygging og for muligheten til dannelse av sterke

tversektorielle konsortier og forskningsprosjekter. Dette er også viktig for å øke næringslivets egen forskningsfinansiering, da det gir næringslivet mulighet til å budsjettere for konkrete forskningsinitiativer med behov for risikoavlastning. For å oppnå tilstrekkelig forutsigbarhet, kan det være nødvendig å se på alternative finansieringsmodeller som fristiller fordeling av forskningsmidler fra årlige bevilgninger over statsbudsjettet.

- **Internasjonalisering:** Forskningsrådet bør ytterligere styrke mulighetene for internasjonalt forskningssamarbeid, inkludert flere utvekslingsprogrammer for unge forskere.
- **Grunnforskning:** Styrket støtte til grunnforskning. Selv om grunnforskning ofte er langsiktig, er det her de virkelig transformative ideene oppstår.
- **Kommunikasjon:** Forskningsrådet bør bedre kommunikasjonen om betydningen av forskning til det brede publikum.

Tekna ønsker å peke på fire bevaringspunkter:

- **Bredde:** Bevare en bredde av finansieringsmodeller som støtter både grunnforskning og anvendt forskning. FRIPRO, IPN, NæringsPhD, Grønn Plattform, IKT Pluss, Pilot E og Pilot T kan trekkes frem som eksempler.
- **Tverrfaglighet:** Bevare (og forbedre) tverrfaglige initiativer på tvers av sektorer. Forskningens natur er i endring, og tverrfaglige tilnærminger og intersektorielt samarbeid blir stadig viktigere.
- **SMB:** Ta vare på, og helst styrke, ordningene for SMB-bedriftene for å sikre at forskningsresultatene får best mulig spredning og gir maksimal verdiskapning.
- **EU-samarbeid:** Bevare RETUR-EU ordningen, som tilrettelegger for norsk deltagelse i europeiske prosjekter.

Hvordan kan Forskningsrådet best bidra til et forskningssystem som gir grunnlag for økt fart i omstillingsarbeidet i Norge, både i næringslivet og i samfunnet for øvrig?

Rask fart i omstillingsarbeidet i Norge krever at næringslivet og statlige/kommunale aktører har tilgang til både virkemidler for risikoavlastning, og at det finnes etablerte forskningsmiljøer som står klare til å skape og omsette forskningsresultater til innovasjon.

Tekna vil påpeke tre funksjoner som må ivaretas av Forskningsrådet for å oppnå tilstrekkelig fart i omstillingsarbeidet i Norge:

1. Forvalte forskningsporteføljen på en balansert måte som muliggjør sammenhengende utvikling fra grunnforskning til realiserte innovasjoner. Tekna

mener at nasjonal forskningsfinansiering bør sees i sammenheng med internasjonale virkemidler, slik at norske aktører får best mulige forutsetninger til å skape et nyskapende næringsliv og samfunn.

2. Ta strategisk ansvar for at Norge har en instituttsektor som bidrar til nasjonal innovasjon og verdiskapning på kort og lang sikt. Tekna mener at en solid instituttsektor med forutsigbare rammevilkår er avgjørende for å skape fart i Norges omstillingsarbeid.

3. Bidra til risikoavlastning for forskning og innovasjon i næringslivet. Teknas erfaring er at mange bedrifter er avhengige av risikoavlastning for å kunne gjøre større satsninger på forskning og innovasjon. Dette er spesielt viktig innen forskningsområder som enkeltbedrifter ikke kan drive fram alene, der avhengighet av fungerende samarbeid med andre aktører øker risikoen og kompleksiteten forbundet med FoU-arbeidet.

Hvordan kan Forskningsrådet best påvirke samvirket mellom aktørene i forskningssystemet og resten av samfunnet slik at forskningen bidrar til å møte tverrsektorielle utfordringer? Er det behov for å styrke samspillet?

Det viktigste tiltaket for å styrke samspillet mellom aktørene i forskningssystemet og resten av samfunnet er å sørge for levende arenaer for forskningssamarbeid som strekker seg over et lengre tidsrom. Et godt eksempel på samarbeid som har skapt synergier er Norges ledende posisjon innen nullutslippsbygninger og klimatilpasning som er skapt rundt store sentre og innovasjonsarenaer som samler byggenæringen (FME ZEB/ZEN, SFI Klima2050, FutureBuilt etc). Denne typen samarbeid er kun mulig fordi senterne skapte en forutsigbarhet og kontinuitet i forskningssamarbeidet, og lignende konstellasjoner bør etterstrebes gjennom aktiv bruk av Forskningsrådets virkemidler og porteføljestyling, samt økt forutsigbarhet i tidspunkt og tema for kommende utlysninger.

En sterkere kobling mellom norske forskningsmiljø og internasjonale institusjoner, samt støtte til å danne allianser mellom norske forskningsmiljø som utfyller hverandre på tvers av etablerte sektorer, kan bidra til å møte tverrsektorielle utfordringer.

Hvordan virker forskningsrådsfinansiering inn på de forskningsutførende sektorenes ledelse og styring av forskningsvirksomhet (som f.eks. karriereveier, forskerutdanning, egne strategiske forskningsatsinger og infrastruktur)? Er det behov for endringer?

Å bygge kunnskapsmiljøer tar tid og fordrer langsiktighet i finansieringen.

Det er svært uheldig at årlige budsjettbevilgninger og finansieringssystemet ikke tar høyde for at man må bygge kompetanse i et lengre løp. Forutsigbarhet er svært viktig for å systematisk utvikle forskningsmiljøer i verdensklasse.

Tekna vil allerede nå tydelig signalisere at det må skje en endring i finansieringen av norsk forskning som kan forplikte bevilgende myndigheter til langsiktighet. Årlige budsjettvedtak på forskning bidrar ikke til å bygge solide forskningsmiljøer av høy kvalitet. Langtidsplanen for Forskning og høyere utdanning må være nettopp en langtidsplan, med satsninger som forplikter for en lengre periode.

Tekna mener det derfor er behov for endringer som bidrar til langsiktighet og forutsigbarhet.

Hvordan kan Forskningsrådet mest effektivt bidra til å løfte forskningsområder hvor Norge har særlige fortrinn?

Det bør utarbeides en klar og mer presis oversikt over forskningsområder det er bred enighet om at Norge har et særlig fortrinn. Deretter bør Forskningsrådet styrke det nasjonale virkemiddelapparatet for forskningsmiljøer som er fremragende innenfor sine områder og bidra til et tettere samarbeid med næringslivet.

På hvilke områder bør vi ha nasjonale satsninger og når kan vi lene oss mer på EU? Hvordan bør konkurranseutsatt nasjonal og internasjonal finansiering utfylle hverandre?

Det er viktig å presisere at selv om det finnes tematiske områder hvor nasjonale og europeiske interesser i større grad er sammenfallende enn andre, og hvor EU tydelig satser, så betyr ikke det at dette er områder der vi *ikke* trenger nasjonal forskningsfinansiering. Nasjonal forskningsfinansiering innen disse områdene vil være viktig blant annet for å sikre norsk konkurransekraft på det europeiske (og internasjonale) markedet.

En nasjonal portefølje på områder med større tilgjengelighet av EU-midler kan også være viktig for å sikre kontinuitet i det nasjonale forskningsarbeidet, samt at norske bedrifter og forskningsmiljøer har muligheten til å delta og blir ansett som attraktive partnere i det europeiske samarbeidet.

Tekna vil også påpeke at det finnes vesentlige forskjeller mellom nasjonal og internasjonal konkurranseutsatt finansiering, blant annet knyttet til størrelse på konsortier, kostnadsdekning for deltakere fra næringslivet, krav til internasjonal deltakelse, samt temaer som adresseres. Det er derfor ikke mulig å trekke frem områder hvor vi med sikkerhet kan lene oss på EU.

Med dette i mente er det likevel mulig å trekke frem enkelte områder hvor det er sannsynlig at det er nødvendig med større nasjonale satsninger fordi det ligger innenfor Norges særinteresser eller hvor Norge har et konkurransefortrinn.

Dette kan blant annet være:

- Polarforskning på grunn av vår strategiske beliggenhet
- Hav, herunder ligger også fisk
- Metaller og mineraler – våre naturgitte forutsetninger og noen svært gode fag- og forskningsmiljøer
- Helse – vi har en svært omfattende og god helsedatabank som gir oss et særlig konkurransefortrinn
- IKT/digitalisering

Forskningsrådet må sikre at de ulike ordningene treffer disse områdene på en effektiv måte.

Tekna mener at det er behov for å synliggjøre at forskning skal sikre en bærekraftig utvikling og det kan være hensiktsmessig å trekke inn noen premisser knyttet til bærekraft på disse områdene.

Hvordan bør Forskningsrådet ivareta vilkår og muligheter for forskerinitiert forskning og mer politisk initiert forskning?

Forskningsrådet skal sikre høy kvalitet på forskningen og at politiske beslutninger om prioritert forskning skjer på et reflektert og godt grunnlag knyttet til mulighetsrom, kapasitet i kompetansemiljøer og en analyse av kompetansebehovet innenfor området. Forskningsrådet bør derfor kobles på med sine rådgivende vurderinger før inngripende og styrende politiske beslutninger tas om prioriteringer innen forskning. Forskningsrådet bør være i god dialog med alle departementer om deres prioriteringer og ambisjoner og se det i sammenheng med den totale porteføljen, Langtidsplanens føringer, vurdering av kapasitet og samfunnets behov.

Det er viktig å opprettholde en sterk støtte til forskerinitiert grunnforskning, samtidig som man anerkjenner behovet for forskning drevet av nasjonale prioriteringer.

Med vennlig hilsen

Tekna – Teknisk-naturvitenskapelig forening

Line Henriette Holten
generalsekretær